

Zijn er effectieve interventies of andere handreikingen voor docenten om de aandacht van kinderen in de leeftijdscategorie 9 tot en met 12 jaar na een intermezzo tijdens een plenaire instructie terug te brengen naar de docent?

Beantwoord door Sanne Kruijer, Richard Defourny, Ciska Joldersma (antwoordspecialisten) en Ruud van der Aa (kennismakelaar), update: Feline Nieuwkoop (antwoordspecialist)

30 augustus 2016 - update: 12 oktober 2020

KR.008

Kort antwoord

Wanneer de aandacht van leerlingen na een intermezzo is afgeleid is het van belang dat de zintuigen van leerlingen signalen ontvangen die de aandacht terugbrengen naar de leerkracht. Deze signalen kunnen verschillend van aard zijn. Zo maken leerkrachten vaak gebruik van het 'stilteteken' waardoor leerlingen weten – liefst binnen zoveel seconden – dat ze stil moeten zijn. Ook kan de leerkracht om de aandacht na afloop van het intermezzo terug te krijgen signalen afgeven, zoals een geluid maken, klappen in de handen, met de vingers knippen, een openingswoord gebruiken of met nadrukkelijke intonatie spreken. Wanneer de lichaamstaal, gesproken taal en doel van de leerkracht met elkaar overeenkomen en consequent worden toegepast, is de boodschap naar de leerlingen helder.

Antwoord

Voor het verkrijgen van selectieve, gefocuste aandacht van kinderen is de wijze waarop kinderen leren relevant. Vanuit cognitietheorieën wordt benadrukt dat leerlingen een beperkte hoeveelheid cognitieve capaciteit tot hun beschikking hebben die gericht kan zijn op stimuli uit de omgeving (Kane & Engle, 2002). Met andere woorden, het menselijk brein maakt een selectie uit alle aspecten in de omgeving die aandacht kunnen vragen om op een bepaald aantal aspecten te focussen; er is een zekere prikkeling nodig om leren te bevorderen, maar een overprikkeling of onderprikkeling vermindert het leren. De uitdaging voor de leraar is te zorgen dat de cognitieve capaciteit van alle leerlingen in de klas gefocust is op die activiteiten die de leraar voor ogen heeft en niet op andere afleidingen (vgl. Erickson e.a., 2014).

Aandacht en afleiding zijn onder andere afhankelijk van de fysieke omgeving. Kinderen kunnen worden afgeleid door een drukke omgeving met bijvoorbeeld veel platen aan de muur of veel omgevingsgeluid. Het klasklimaat wordt niet alleen gekarakteriseerd door een specifieke fysieke omgeving, maar heeft ook te maken met de sociale en emotionele interactie tussen leerlingen onderling en de leerkracht. Een positief klasklimaat, gekenmerkt door een harmonieuze en warme sfeer, leidt tot betere leerprestaties, meer motivatie en 'emotie-regulatievaardigheden' (Scrimin e.a., 2018). Aandacht wordt ook beïnvloed door

lichamelijke functies. Beweging van het lichaam en fysieke inspanning kunnen leiden tot een versnelde bloedsomloop, meer zuurstof in de hersenen en betere leerprestaties. Korte fysieke activiteiten helpen kinderen bijvoorbeeld om langer aandacht te laten bewaren (Janssen e.a., 2014).

Aandacht en afleiding zijn ook afhankelijk van de regels in de klas. Deze zijn op hun beurt weer afhankelijk van de relatie tussen de leerkracht en de leerlingen (Godwin e.a., 2013; De Baart & Moerkens, 2013). Positief gedrag van leerlingen kan bijvoorbeeld worden bevorderd door goed gedrag te belonen of door leerlingen sociale vaardigheden aan te leren waardoor sociaal-emotionele ontwikkeling en zelfregulering wordt bevorderd. Een effectief programma is daarvoor bijvoorbeeld 'programma alternatieve denkstrategieën' (Kopershoek e.a., 2014).

Aandacht terugbrengen

De mate van aandacht is gekoppeld aan de prikkeling van de zintuigen van leerlingen, niet alleen in de vorm van afleiding (muziek van buiten leidt de klas bijvoorbeeld af) maar ook in het creëren van aandacht (de stem van de leerkracht of een instructiefilmpje trekt de aandacht). Van belang is dat de zintuigen van leerlingen na een intermezzo signalen ontvangen die de aandacht terugbrengen naar de leerkracht. Deze signalen kunnen verschillend van aard zijn. Zo kunnen signalen van tevoren zijn afgesproken, maar ook op het moment dat de aandacht gefocust dient te zijn afgegeven worden.

De omgeving kan ingezet worden om signalen af te geven over de mate van aandacht die op een leerkracht gefocust dient te zijn. Dat kan door de leraar en leerlingen bijvoorbeeld fysiek van locatie te laten wisselen tijdens een intermezzo en plenaire les. De klassikale indeling van de ruimte kan bijdragen aan aandacht voor de leerkracht en het doen van groepsgewijze opdrachten kan ingezet worden door fysiek van locatie te wisselen. De locatie in de klas wordt daarmee gekoppeld aan aandachts-type: klassikale aandacht of groepsaandacht.

De docent speelt een belangrijke rol bij het van tevoren scheppen van duidelijkheid over regels en procedures in de klas (Tartwijk e.a., 2008). Zo kunnen er afspraken worden gemaakt met de leerlingen over hoe en wanneer 'stil' te zijn. Door voorafgaand aan het intermezzo duidelijk aan te geven hoe lang het intermezzo duurt en wat daarna de verwachting van de docent is, weten leerlingen dat de aandacht na het intermezzo weer op de leraar gefocust dient te zijn. Veel scholen en leerkrachten maken gebruik van het 'stilteteken' waardoor leerlingen weten – liefst binnen zoveel seconden – dat ze stil moeten zijn. Ook kunnen niveaus van 'stilte' worden afgesproken.

In een onderzoek in het voortgezet onderwijs gaf een ervaren leraar bijvoorbeeld aan de leerlingen regels te geven over de mate van aandacht voor de docent. Indien de docent level 0 riep betekende dat stilzitten en naar de docent kijken. Level 1 betekent dat gefluisterd mag worden enzovoort (Frederick e.a., 2004). Ook is het mogelijk met de leerlingen samen de regels te bedenken. Via het programma Taakspel bedenkt de leerkracht samen met de leerlingen een drietal positieve gedragsregels waarvoor de leerkracht complimenten zal geven. De leerlingen helpen elkaar om zich aan de afgesproken regels te houden. Wanneer een afgesproken regel wordt overtreden, worden 'fiches' of 'kaarten' ingeleverd (de Baat & Moerkens, 2013; Kopershoek e.a., 2014).

Signalen door de leraar

Om de aandacht van leerlingen op de leerkracht te laten richten en vast te houden, kunnen ook na afloop van het intermezzo signalen worden afgegeven, zoals een geluid maken, te klappen in de handen of met de vingers te knippen, een openingswoord gebruiken of met nadrukkelijke intonatie spreken (Tartwijk e.a., 2008; leraar24.nl). Ook de lichaamstaal van de leraar kan signalen afgeven. Door het tonen van een open houding en het maken van oogcontact kan de leerkracht verbinding maken met kinderen uit de klas. Wanneer lichaamstaal, gesproken taal en doel met elkaar overeenkomen en consequent worden toegepast, is de boodschap naar de leerlingen helder. Naast effectieve signalen kunnen ook alertheidsignalen worden afgegeven. Dit zijn signalen die gericht zijn op een individuele leerling of een deel van de groep. Bijvoorbeeld iemands naam noemen of diegene langer aankijken, zodat hij/zij voelt dat er een verbinding wordt gelegd. Soms kan het nodig zijn reactief te reageren en een leerling met ongewenst gedrag apart te zetten. In de praktijk blijkt een combinatie van belonen en straffen effectiever te zijn.

Enkele andere concrete tips:

- Leerlingen laten houden aan de regels voor aandacht: corrigeren indien men afwijkt. Een klein signaal kan net zo effectief zijn om de sfeer te behouden.
- Gebruik van een timer kan bijdragen aan het verwachtingsmanagement.
- Richt de les zo in, dat het doel is om aandacht te bewaken (bijvoorbeeld een stuk voorlezen en vragen stellen).
- Geef positieve feedback aan leerlingen die het goed doen.
- Maak onderscheid tussen informeel (band creëren voor de start van een les, persoonlijke interesse tonen) en formeel leren (les starten).

Geraadpleegde bronnen

Baat, M. de & Moerkens, M. (2013). *Naar meer wenselijk gedrag op de basisschool. Wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.

Erickson, L.C., Thiessen, E.D., Godwin, K.E., Dickerson, J.P., & Fisher, A.V. (2014). *Endogenously- but not Exogenously-driven Selective Sustained Attention is Related to Learning in a Classroom-like Setting in Kindergarten Children.*

Fisher, A.V. Godwin, K.E., & Seltman, H. (2014). *Visual Environment, Attention Allocation, and Learning in Young Children: When Too Much of a Good Thing May Be Bad.*

Godwin, K.E., Almeda, M.V., Petroccia, M., Baker, R.S., & Fisher, A.V. (2013). *Classroom activities and off- task behavior in elementary school children.*

Janssen, M., Chinapaw, M.J.M., Rauh, S.P., Toussaint, H.M., Mechelen, W. van, & Verhagen, E.A.L.M. (2014). *A short physical activity break from cognitive tasks increases selective attention in primary school children aged 10–11. Mental Health and Physical Activity, 7(3), 129-134.*

Kopershoek, H., Kuijk, M.F. van, Harms, G.J., Boer, H. de & Doolaard, S. (2014). *Effectieve strategieën en programma's voor klassenmanagement in het primair onderwijs. Handreikingen voor de onderwijspraktijk op basis van een meta-analyse*. Groningen: GION onderwijs/onderzoek.

Kristin E. Harbour, Lauren L. Evanovich, Chris A. Sweigart & Lindsay E. Hughes (2015). *A Brief Review of Effective Teaching Practices That Maximize Student Engagement. Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 59(1), 5-13, DOI: 10.1080/1045988X.2014.919136

Otter, M. den (2005). Leiding geven. Hst. 7. p. 87–99. In: Visser, Y. (2005). *Leraar worden, een competentiegerichte aanpak*. Heeswijk-Dinther: Esstede

Scrimin, S., Osler, G., Moscardino, U & Mason, L. (2018). *Classroom Climate, Cardiac Vagal Tone, and Inhibitory Control: Links to Focused Attention in First Graders. Mind, Brain, and Education*, 12(1), 61-70.

Tartwijk, van J., Brok, den P., Velman, I., & Wubbels, T. (2008). *Teachers' practical knowledge about classroom management in multicultural classrooms. Teaching and Teacher Education*, 25(3), 453–460.

Over deze vraag

Opgesteld door:	Sanne Kruijer, Richard Defourny, Ciska Joldersma (antwoordspecialisten) en Ruud van der Aa (kennismakelaar), update: Feline Nieuwkoop (antwoordspecialist)
Vraagsteller:	Leraar in opleiding
Onderwijssector:	Primair onderwijs
Trefwoorden:	Klassenmanagement, instructie, docentgerichtheid
Referentie:	Kennisrotonde (2016). <i>Zijn er effectieve interventies of andere handreikingen voor docenten om de aandacht van kinderen in de leeftijdscategorie 9 tot en met 12 jaar na een intermezzo tijdens een plenaire instructie terug te brengen naar de docent?</i> (KR. 008).

Dit antwoord is gepubliceerd op [Kennisrotonde.nl](https://kennisrotonde.nl). De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.